

Dr. Kanschky Márton:

LACZKÓ DEZSŐ

(1860-1932.)

A múlt nagytekintélyű magyar piaristái közül Laczkó Dezső költözött el az élők közül utoljára. Ő is egyszerű piarista volt, mint a többi; ő is szívvel-lélekkel tanította az ifjúságot, mint a többi; egyet azonban másképen, sokkal jobban tudott, mint a többi. A magyar piaristák közül eddig ő tudta a Teremtő évmillióis bibliáját legkitűnőbbben olvasni! A magyar múlt azon piaristái közé tartozott ő, akik tudományos és elmélyülő érdeklődéssel tanulmányozták a természet világát. Míg azonban az első magyar állattan szerzőjét: Hanák Jánost, főleg az állatok világa érdekelte; míg az egykori bányászfiút: dr. Pachinger Alajost, a paraziták világa vonzotta leginkább; és míg dr. Ormándy Miklósnak «a virágok meséi» szerezték a legnagyobb gyönyörűséget, addig Lackó Dezsőnek, az ősi anyaföld ismerete, – főleg a geológia és a paleontológia világának szédítő aránya, – adta meg az ösztönzést ahhoz, hogy az Úr évmillióis könyvének lapjait forgassa, és a rétegei közé zárult lenyomatokat és maradványokat a mostani világ számára feltárja és megmagyarázza.

Mátyusföldjén, a rohanó Vág folyása mentén szemlélte először Laczkó Dezső a természet világának szépségeit. Itt az atmoszféra felhőtlen kékjébe szökkenő lithoszféra mészkőszirtjeinek fehérsége, sásbérceinek merészsége ragadta meg és ihlette meg egy életre lelkét. A természet minden szférájának szépsége közül azóta szerette legjobban a lithoszféráét, az ősi anyaföldét. Ugyan miért? Azért talán, mert belőle fakad tavasszal a virág, és érik nyaranta a mindennapi kenyér? Avagy, mert kemény változatából a hiúságnak szobrot faraghat az ember, és bábeltornyot építhet? Nem! A lithoszférát, – az ősanaföldet – Laczkó Dezső csak azért szerette, mert annak maradványaiban szeme egy egészen más, egy óriásnagy, letűnt világot szemlél, amelynek misztikumába az itt-ott fellebbentett függönyök között bepillantott. Ilyenkor itt érezhette meg a legjobban az Úr-isten véghetetlen erejét és két kezével tényleg megtapinthatta az Alkotó mérhetetlenségét.

Laczkó Dezső 1860. július 22-én született Trencsénben. Középiskoláit is itt végezte (1869-1877). Ezen idő alatt ismerte meg a piarista rendház ódon falai között a kegyes atyák életét és a tanári hivatás munkáját is. Elvégezve a gimnáziumot, a kegyestanítórendbe lépett. A próbaév elteltével Nyitrára került teológiára. A pályaválasztás után, valamint az előkészület ideje alatt is, a természet jelenségei iránt való ösztönös érdeklődése, mint adottság lendítette Laczkó Dezső ihletett lelkét, a természetrajz és a földrajz tudományának művelésében. Az egyetemi tanulmányokat Budapesten végezte. Itt szentelték fel 1885-ben áldozópappá, és itt szerezte meg 1886-ban tanári oklevelét is.

A tanulmányi évek után, szülőföldjének szép határaihoz közel: Privigyén

kezdi meg, mint gyakorló-tanár, közel félszázados oktatói és nevelői pályafutását. A lelke itt most újból a Felvidék fenyvesekkel rakott, hegyes-völgyes tájainak hatása alá került, s ez fenséges varázsával ismét megkísérti őt. A könnyű hegyi levegő fenyőillatos csendje, mint valami néma; allegro viszi magával Laczkó Dezső szellemét a zúgó patakok infernójából fel a napsütötte csúcsok örök vasárnapjának larg jába. Itt lélekben is és a valóságban is közel van az Istenhez! Puskával kezében, cserkészve járja a bükkös erdő zörgő avarját és a sötét fenyvesek némaságát. Így fürkészteti az erdők titkait: a gallyakon kergetőző mókusok játékától kezdve a pintyek szaváig s a nagykalapú gombák mesevilágától egészen a vadrózsa mosolyáig. Ezekből az élményekből lesznek majd a tanóráin telemarékkkal szórt igazgyöngypercek. Az iskolai évek örökké emlékezetes pillanatai í

De rövidesen az Alföld tengersík vidékére kerül, Debrecenbe (1884-1886). Itt meg a Hortobágy végtelenjét járva, a délibáb játékát messzire űzi, északra ... nyugatra . . . egészen szülőotthonáig ... A valóságban pedig megismeri a legeltető pásztorok életformáit, népi szokásait. A 1 posokon, az iszapszagú nádasok szélén - míg a nádiveréb fecsegését hallgatja, - azalatt a vízi szárnyasok százezreinek nyüzsgő életét tapasztalja meg. Itt sem maradhat sokáig, mert Kecskemét lesz újabb állomáshelye (1886-88), ahol Bugac és a Kiskunság száz kövér gulyája, meg a turjánok gazdag madárvilága jó alkalom neki, a már látottakkal való összehasonlításra.

Laczkó Dezső számára Privigye, Debrecen és Kecskemét csak rövid ideig tartó megállás volt. A Felvidék és az Alföld ellentéte után, a Dunántúl köztes területére: Veszprémbe jut (1888). Ez a város és ez a vidék azután igazán munkaterülete, hírnevének forrása és végleges otthona lesz. Újabb, más munkaterületre, - Budapestre- hiába hívta őt a rendi vezetőség, Laczkó Dezső mindenkor csak Veszprémet kéri. Itt lelt kifejlődésre alkalmat és teret a 28 éves tanár szelleme. Fiatalon, ambícióval telve érkezett ide, és rengeteg megfigyeléssel, nagyszerű élettapasztalattal gazdagodva távozott el innen örökre, 44 év kiválóan végzett munkája után.

Valamit azonban itthagyt I Igen, itt maradtak az anyaföld ősi kincsei, Laczkó Dezső geológiai feltárásai: a Teremtőisten végtelenségének bizonyítékai! Laczkó Dezsőben a veszprémiek eme közel félszázados fáradhatatlan munkálkodás közben jól megismerhették a melegszívű papot, az igazságos nevelő-tanárt, a széleshorizontú tudóst, és szívből megszerethették a mélyenérző embert, a «Dezsőbácsit», akit pór és úr egyaránt ismert, s az egész környéken egyaránt tisztelt és szeretett. Ezen idő alatt «Veszprém az ő személyével és ő Veszprém városával szinte egybeforrott. Amint a veszprémi várat dolomitszikláit és a rajtuk ülő gimnáziuma s a várost múzeuma nélkül el sem tudjuk képzelni, szinte úgy hozzátartozott a gimnázium jellegéhez Laczkó tanár, majd igazgató (1912-1918), főigazgató úr s a város és a környék életéhez a geológus és archeológus múzeumi igazgató.»¹

Az írótól! és a vadászfegyver mellé Veszprémbe új szerszám kerül Laczkó Dezső kezébe. Hosszúnyelű kalapácsa ezentúl szinte elmaradhatatlan kísérője, társa, és a «földkóstolás» tudományában a legfőbb eszköze lesz! Midőn 1894-ben dr. Lóczy Lajostól megbízást nyert arra, hogy a Balaton tudományos tanulmányozásához Veszprém városának területéről adatokat gyűjtsön, Laczkó Dezső akkor már kitűnően ismerte Veszprémbe nemcsak a *Várhegy* sasbércének brachiopodás kőzeteit s az erózió koptatta *Séd folyó völgyét*, hanem a *Szent Benedek-hegy*

réteges és tömeges anyagának sztratigrafiai viszonyait is, valamint a *Cserhát* és a *Temetőhegy* rétegtani viszonyait is jól tudta. Nem kevésbé ismerte ekkor már a város közelebbi és távolabbi környékét is. Így felkutatta a *veszprémi* fennsík denudált és ábra dalt mezozoos tömegét, a kiskúti Séd mentén az egyenesre és laposra gyalult kőzetek feltornyosulását. Bejárta az önálló ortográfiai egységet alkotó *Hajmáskér* hepehupás, «kübörcös» vidékét. Áttanulmányozta Balaton környékének legmagasabbra emelkedő dolomit-platóját, a *Szentgál* melletti hegyvidéket, hasonlóképen felkutatta a *Séd és a Literi patak* mentén a veszprémi fennsík függőleges hasadású dolomit-szikláit is.

Mindezt Laczkó Dezső azért ismerte részletesen, mert nemcsak érdekelte a vidék, hanem változatosságával lekötötte figyelmét a város és környéke, melyet éppen ezért meg is szeretett. Ki tudná megmondani, hányszor gyönyörködött a szeme *Várberék* varázslatosan szép, hatalmas arányú panorámájában. «Körülöttünk árnyas erdő, – mondja e tájról szemlélődve – alattunk szélesre terpeszkedő foltokban apró cserjés, azontúl 3-4 km szélességben fehéres-szürkés, teljesen kopár kőmező, a karszt elvitázhatatlan vonásaival b ró, úgynevezett Kopaszhallgató, amely a Séd partján hirtelen fennsíkká emelkedik. Ez a fennsík is szürke és felszínének egyhangúságát alig egy-két, eléggé le nem koptatott dolomitrög zavarja. Körvonalát a háttérben felcsillámló Balaton keskeny sávja elé helyezkedő, alacsonyra s kerekre koptatott halmok sorozata csipkézi. Az egész képeknek a somogyi partok lapos szegélye szab határt, amely a lehető láttávol kékes páráiba vész.»²

Erre a vidékre akkor szélesedik ki Laczkó Dezső munkaterülete, amidőn Vég hely Dezső alispán, a vármegyei monográfia számára is kéri munkásságát. E vidéken való kutatásaiban nagy előnyére volt Laczkó Dezsőnek az a körülmény, hogy a Győr-Veszprém-Dombóvár, továbbá a Veszprém-Jutás közötti vasút építésekor, valamint a városi vízvezeték földmunkálatai alkalmával, a talaj részletes szerkezetébe is betekintést nyerhetett. A tapasztalt geológus, idők folyamán naggyá fejlett tudásával és kiváló jártasságával működött közre a Gánt-Eplény környékén előforduló bauxittelepek feltárásában, valamint források felkutatásában is. Az utóbbi években Dörgicsének szirtes mészköves területén márvány előfordulás feltárásával is megpróbálkozott.

Laczkó Dezső külsejére nézve magastermetű, szálas ember volt. A magartartása higgadt és nyugodt volt. Fekete szemével kutatóan nézett az ember szemébe, s a veséig látott. Orcája, bár rajta határozott tekintet ült, még sem volt kemény arckifejezésű, mert arról a szívélyes lélek derűje is kiáradt. Ajka, ha megszólalt, a szeretettel teljes szívnek volt a harangja. Hangjának melegségével mindenkiben bizalmat keltett, mindenkit megnyert!

Ilyenféle testi konstitúció hordozta azt a *papi megnyilatkozást*, amely személyét tekintve olyan igénytelen volt, mint az apostoloké; ilyesféle testi struktúra volt annak a *szervesi egyéniségnek* is az otthona, amely olyan közvetlen és olyan szerény volt, mint az adventváró pásztoroknak a lelke. Laczkó Dezsőnek, a papnak a lelke, a legszentebb cselekmény végzésekor nem is lehetett más, csakis a legnagyobb devócióval eltelt és csakis a legnagyobb mértékben áhítatos! Hiszen a legfenségesebb Teremtőnek és legmagasztosabb Alkotójának, teljes lélekből csak ő tudhatott hódolni, aki a kőzetek feküjét és fedüjét kezével átfogva, egy-egy kődarabon az Isten kezének évmilliós nyomait számlálta meg... Ha valaki, hát

Laczkó Dezső érthette meg valóban a hexaameron azon idejét: «midőn az Úr lelke lebegett a vizek felett»...

Laczkó Dezső, mint pap és mint szerzetes, állandóan szeme előtt tartotta és mindenkor igen nagyra becsülte a *piaristaságot*. A rendtársakkal szemben készséges, és jólelkű; a megértő türelemmel eltelt kalazanciusi szellem, lelkében mindenkor a legteljesebben élt. Az evangéliumi szeretetet nemcsak emlegette, hanem szívében hordozta, élte és gyakorolta. Laczkó Dezsőnek ezt a nagyátfogású egyéniségét, melegen érző szívének dobbanását, minden hozzá közeledőnek, – legyen az egyházi méltóság, avagy rendtárs; rangos felnőtt, avagy kicsiny diák, – akarva-nemakarva észre kellett vennie, meg kellett éreznie. Érezték is ezt a ráhatást sokan! A város és a vármegye úgy, mint az iskolában a tanítványok. Tanítványai közül ezt különösebben főleg a lelki gyermekei érezték, akik még az iskolai évek múltával is sokszor felkeresték lelki vigaszért.

Szellemi gazdagságát Laczkó az iskolában *mint tanár* váltotta fel aprópénzre. Diákjai nemcsak tanítványai voltak, hanem munkatársai és barátai. Nemcsak az előírt ismereteket hirdette nekik, hanem azontúl is sokat. Rengeteget nyújtott a tanulóknak a természettudományos megfigyelésre való nevelés terén és a természet szépségeinek megismerésében. Kalazanciusi alakja, mint pedagógus és mint tanítványainak gondos nevelőatyja, híven mintázta le a rendalapító szellemét is. Sok-sok tanítványának fejlődését figyelte a pedagógus érdeklődő, atyai várakozásával, és követte éltük alakulását a gimnáziumi tanulmányok befejezése után is. Nem egynek volt segítségére anyagilag is, ha arra rászorultak; nem egynek mozdította elő összeköttetéseivel a kenyér megszerzését. A sok közül beszédes példája ennek Csikas Imre szobrászművész élete. Nem csoda tehát, ha Laczkó Dezső jóságát tanítványai annyira asszimilálták, hogy idővel annyi Hálás tanítvány szíve sugározta vissza reá a kapott értékeket!

Egyik vezetőállásba jutott pedagógus tanítványa Laczkó Dezsőről, a pedagógusról a következőképpen emlékezett meg levelében: «Igen nagy tudású és szigorú tanár volt. Nagyon következetesnek ismertük. Amit egyszer megmondott, arról tudtuk, hogy annak meg is kell lennie. A tanulók megítélésében teljesen pártatlannak ismertük. Igen nagy tekintélye volt előttünk. Fegyelmezni nagyszerűen tudott. Volt benne igen sok jószívűség, melegség. Ha most 35 év távlatából visszagondolok reá, azt mondhatom, féltünk tőle, de szerettük is, mert szigorúsága és keménysége mellett sohasem volt rideg. Annyi bizonyos, hogy tanítványait a komoly munkára ránevelte, ezt velük megszerettette. Röviden szólva olyan tanár volt, akinek tanítványaira jótékony és maradó hatása volt.»³ Szeretet, hála és kegyelet lett annak a magvetésnek a gyümölcse, amelyet negyvennégy éven át minden ősztől kezdve végzett. Ebben rejlik Laczkó Dezsőnek, az apostoli lelkületű papnak, Kalazancius hűséges fiának és az apákat helyettesítő nevelő-tanárnak ritkaszép értéke, el nem múló nagysága.

Már az eddigiekből is kiviláglott Laczkó Dezső egyéniségének alapja. De lelkületének megnyilatkozásait tekintve, annak sokrétűsége és finomsága a mindennapi élet forgatagában volt igazán tapasztalható. Belőle az *ember* udvariassága, előzékenysége, tapintata és figyelmessége ugyanis mindenek felett és állandóan csak itt áradt szét a legtermészetesebb következetességgel. Mert mindez, miként a jót tenni akarása is, szeretettel telített egyénisége

számára életszükséglet volt. Mint rokon nélküli egyedül levőnek, jól esett Laczkónak is mások társasága, ragaszkodása. «Ama természetek közé tartozott – dr. Lóczy Lajos szerint –, amelyek nem egykönnyen engedtek fel, de ha valakit barátságukba fogadtak, ez a barátság őszinte, áldozatkész és sírig tartó.»⁴

Ilyen körben melegen érző baráti lelke, sokrétűségét teljesen kibontva, derült kedélyét is egészen feltárta. Ilyenkor Móra Ferencre emlékeztető izes szellemességgel tálalta fel néprajzi gyűjtései alkalmával szerzett tapasztalatait és élményeit. Napsugaras lelke az elúzótt bú és ború helyébe üdítő emlékeket osztogatott. Rendkívül szerette a magyar psziché úri és népi megnyilatkozásait és szokásait. Műfelett vonzotta mindaz, ami színmagyar volt! Gyűjtögette is nagy szorgalommal múzeuma számára a magyar néprajz tárgyi és szellemi anyagát. A magyar vonatkozásoknak ez a határtalan szeretete megnyilvánult mindenütt. Kíért ez minden szavából és tettéből, az életben is és az iskolában is. Különösen szerette a magyar nótát. Átéléseit dinamikus előadási módja fejezte ki a legjobban. «Akik jó alkalmakkor szerencsések lehettek őt hallani, azok sohase fogják elfelejteni azt sem, hogyan tudott ő behízelgő szép férfias, csengő hangján, tele szívből régi magyar nótákat dalolni.»⁵ Ezeket át valósággal egész népköltési gyűjtemény interpretált!

Talán senki sincs Veszprémben, aki Laczkó Dezsőnek szíves érdeklődését, atyai jóságát, részvétben együttérző és vigasztaló szavát, mások sikere felett érzett örömét ne tapasztalta volna, és ezért őt ne emlegetné, áldaná. «Neki sem irigye, sem haragosa, de még ellenfele sem volt! Arany volt a szíve, puritán a jelleme», mondja róla ifjabb dr. Lóczy Lajos. Ezen tulajdonságok után Laczkó Dezsőről megállapítani azt, hogy nagyon népszerű volt, hogy nagyon szeretetreméltó volt, színtelen megállapítás volna. Egyéniségének értékét szavakba foglalni nem könnyű, mert mindenkié volt. A hozzá való általános ragaszkodásnak jele és a veszprémi társadalom nagyra értékelő szeretetének legkifejezőbb megnyilatkozása volt a közismerten használt: «Dezsőbácsi» megszólítás.

Kerek, egész és *befejezett jellem* volt. Egyenesség, igazság és jogosság voltak vezérlő elvei. Egyéni véleménye mind g átgondolt és határozott volt. Ezt és az igazságot is nyíltan és egyenesen mindenkor, de minden bántó él nélkül kimondotta mindenkinek. Ebből a határozott jellemből, ebből a sokrétű egyéniségből és túláradóan gazdag szívjóságból tevődött össze azon alap, amellyel nagynevű barátaihoz: idősb dr. Lóczy Lajos, dr. Cholnoky Jenő és dr. Papp Károly egyetemi tanárokhoz kapcsolódott. Ez a barátság azért is érdekes volt, mert ez adta azt az impulzív erőt, amely Laczkó Dezső aktivitását a sokszor megcsodált magas tevékenységig fokozta. Talán túlzás nélkül azt is lehetne mondani, hogy ez a barátság volt Laczkó Dezső életének és tudományos szemléletének világitó Napja.

Laczkó Dezső *tudományos és irodalmi működését* fiatal tanár korában kezdte. Bár enemű tevékenysége hatalmas tudásával és tapasztalatával összehasonlítva nincs megfelelő arányban. Eleinte a tudományok művelési ága még nem egészen határolódott el lelkében. Járja az erdőt, mint vadász, és figyeli a természetet, de vonzódik a földrajzi tárgykörhöz is. Ebből az időből származik: *Tengermedencék viszonya a kontinensekhez* című értekezése, amely a privigyei gimnázium Értesítőjében jelent meg (1884), valamint: *A gerinces állatok csontrendszerének fejlődése* címen közölt értekezése a debreceni gimnázium Értesítőjében (1885). Kec-

keményen és eleinte még Veszprémben is földrajzi tárgyú írásai jelentek meg a helyi lapokban. Később, midőn mint mesterének: idősb dr. Lóczy Lajosnak munkatársa részt vesz a Bakony és a Balatonfelvidék részletes feltárásában, akkor fog Laczkó Dezső teljes érdeklődésével és kitartó munkásságával a vidék geológiai és paleontológiai feltárásához. Ebben az irányban fejtette ki szellemi erejét a legteljesebben. A tudományos kutatásnak ebbe a sokágú labirintusába mélyedt bele a széleslátású tudás kifejlesztéséhez szükséges összes képességekkel.

Tudományos kutatásainak eredményeit a Balaton Tudományos Tanulmányozásának Monográfia sorozatában: *Veszprém városának és tágabb környékének geológiai leírása* címen tette a köz számára is hozzáférhetővé. Ezt a nagyszabású művét a Magyar Tudományos Akadémia harmadik osztályán is bemutatták. Laczkó Dezső életének legfőbb munkásságát tartalmazza ez a könyv. Összes írásai között a legtekintélyesebb. Mivel Veszprém vidékének a legteljesebb geológiai morfológiája, azért a magyar földtani irodalomnak is igen kiváló értéke. Laczkó Dezső ebben a művében a város és a környék harmadkori kialakulásán kívül a tektonikai és morfológiai viszonyokat is tárgyalja. Gyűjtései és megfigyelései alapján részletesen foglalkozik ennek a területnek rétegtani és kőzettani viszonyaival is. Ez alkotja művének a legértékesebb részét. «Tanulmányai folyamán Laczkó Dezső arra az eredményre jutott, hogy a rendkívül gyors és gyakori fáciesváltozások dacára is, a veszprémvidéki triaszkorú lerakódások a kagylómésztől kezdve, fel egészen a földolomitig, magukon viselik a fejlődésbeli egységesség színezetét, amely a fauna fellépésében és a további fejlődésben is kifejeződik.»⁶ Erre a területre vonatkozó munkásságának jelzője még: *A veszprémi Szent Benedekhegy története* (1908), *A Bakony* (Lasz S.: Földrajzi olvasókönyv I. 1912), *A veszprémi múzeum és könyvtár története* (1925) és 1905 óta a *Veszprémmegyei Múzeum évi jelentései*.

Fáradhatatlan buzgalmában szinte fanatikusan gyűjtötte és tanítványaival is gyűjtötte Veszprém, Bakony és a Balatonfelvidék kővületeit. Az összegyűjtött anyag mennyiségre nézve rengeteg, minőségre való tekintettel pedig, főképpen a tudomány számára igen nagy értéket jelent. Az anyag legnagyobb része harmadkori kővület, amelyet a triaszkort legjobban ismerő külföldi paleontológusok közül Arthaber, Bittner, Frech és Diener dolgoztak fel. Laczkó Dezső által összegyűjtött brachiopodák alapján a *megyehegyi* dolomit rétegtani viszonyaiban, valamint a *Tóhegyen* és *Hajmáskéren* is igen fontos geológiai megállapításokat eszközölhettek. Hasonlóképpen az ő gyűjteménye alapján határozták meg a *balatonfüredi*, a *lovasi* és a *hidegkúti* mészkőelőfordulások triaszkorát is. A hegyszerkezet tekintetében legfontosabb megállapítása: a *Hajmáskér-Veszprém-Nagyvázsony* között levő vetődés felismerése.⁷ Laczkó Dezsőnek, mint *paleontológusnak*, párját ritkító lelete, a veszprémi *Jeruzsálemhegy* felső harmadkorú márgájában talált *világhírű ősteknős* és néhány őshalból álló kővülete. Ezt a leletet Jaekel Ottó, a nagynevű professzor, állította össze Berlinben. Az őshalak egyikét az ő indítványára Hybodus Laczkói, a másikat pedig *Nenacanthus Lóczyi* néven könyvelte el a tudományos világ. Igen jellemző tény Laczkó Dezső nagy értékű munkásságára még az is, hogy a *Bakony* és a *Balaton jelvidék* harmadkori geológiai anyagát a paleontológusok számára, tulajdonképpen ő hordta össze. Érdekes tény továbbá még az is, hogy annak idején az ősteknősért Berlinben ötezer pengőt ajánlottak, de Laczkó ezt az ajánlatot nem fogadta el, hanem a nagyhírű leletet a Magyar Földtani Intézet múzeumának ajándékozta. Mindezekon kívül Laczkó Dezső nagyszerű tudományos munkásságának hirdetője még az a sok kihalt állatfaj is, amelyet vele kapcsolatban nevezett el a

tudományos világ, így: Anolcites Laczkói, Avicula Laczkói, Dinarites Laczkói, Hybodus Laczkói, Kokenella Laczkói, Megalodus Laczkói, Trachyceras Laczkói és Pecten (Chlamys) Desiderii.

Déchy Mórnak 1902-ben vezetett kaukázusi expedíciója nagy átalakító hatással volt Laczkó Dezsőre. Ide Lóczy Lajos ajánlatára, mint geológust és paleontológust hívták meg. Ez az utazás nemcsak tudományos szemléletére volt nagy hatással, hanem a lelkére is. Amennyiben Laczkó Dezső tudományos tevékenységét árnyaiban még jobban, szinte a végsőkéig fokozta fel és érdeklődését a geológián kívül az archeológia iránt is felébresztette. A Kaukázusban gyűjtött kövületeket *Geológiai jegyzetek a Kaukázusból* címen dolgozta fel. Ez a munkája, Déchy Mór: Kaukázus címmel megjelent művének harmadik kötete tartalmazza. Mint *archeológusnak* is kezére járt a szerencse, mert *Ságváron* megnyitott feltárásával Laczkó Dezső kimutatta a felső diluviális löszben, az ősembernek és az ősióknak előfordulását, amelynek lehetőségét addig a tudós világ kétségbe vonta. A ságvári előfordulás világhírű tudományos eseményénél nem kisebb értékű a nyílt vidéki diluviumra vonatkozóan, a *vöröstói prehistorikus* telepek pontos geológiai feltárása sem. Mind a két esetben Laczkó Dezső igen fontos és nagyon biztos megállapításokat végzett. Ezen világjelentőségű tényekről: *Őstörténeti adatok a Balaton környékéről* címen számolt be a Szent István Akadémián 1927-ben tartott székfoglalójában. Hazánk leghíresebb római épületmaradványának feltárása is Laczkó Dezső geológiai feltárásához kapcsolódik. Az ásatást vezető Rhé Gyulától *Baláca* cím alatt jelent meg a római kastélyrom leírása, de hozzá csatoltan jelent meg Laczkó Dezső: *Római utak és talajnyomok Veszprémmegye déli felében, Balácán* (1912) című értekezés is. E két alkalommal Laczkó Dezső, mint *archeológus* is kiválóan mutatkozott be a tudományos világ előtt.

Laczkó Dezső, mint a *Veszprémmegyei Múzeum és Könyvtár igazgatója* is elévülhetetlen érdemeket szerzett, amennyiben annak első igazgatójává a vármegye őt választotta meg (1903. március 10). Noha a vármegyei múzeum gondolata már a hetvenes évek folyamán felvetődött, az mégis csak a századforduló alkalmával valósult meg, még pedig Laczkó Dezső igazgatóságának első évében. Ez azonban csak úgy volt lehetséges, hogy a muzeális anyagot Laczkó már évekkel azelőtt gyűjtögette nagy körültekintéssel. «Szinte csodával határos – mondja ifjabb Lóczy Lajos –, hogy mit tett és mennyit dolgozott Laczkó az utolsó három évtizedben múzeumáért!» Midőn pedig a rengeteg anyag a megyeházában már nem fért el, akkor Laczkó Dezső kitűnő ügyességgel, Medgyasszay műépítész terve szerint, új múzeumot építtetett. Az épület bár a legnehezebb gazdasági viszonyok között készült el, nemcsak befejezték, hanem Veszprém iparos társadalmának áldozatos közreműködésével nagyszerűen be is rendezték. Az új múzeum épületét 1925-ben, fényes ünnepségek közepette, a kormányzó jelenlétében nyitották meg a nagyközönség számára.

Ez az ünnepség nemcsak épületavatás volt, hanem tulajdonképpen *Veszprém városának és a vármegyének hálás elismerése*, mondhatjuk ragaszkodó szeretetének kifejezése volt a tudományos világ képviselőin keresztül, az ország vezetősége előtt azon ember iránt, akinél ((igénytelenebb és szerényebb tudós nem dolgozott talán seholl!)» Mert Laczkó Dezső mindig szerény volt. Úgyis, mint piarista tanár, úgyis mint tudós múzeumigazgató. Szerénynek ismerték őt fiatalságában és öregségében, de szerénynek tudták őt a rangosok társaságában és az egyszerű emberek között is.

Talán a legszerényebb volt a múzeumavatóünnepségen, amidőn az ország színe-java előtt, ragyogó közönség közepette, egyszerű szerzetesi ruhájában a meghatottságtól úgy sápadzott, mint a tavasz fényözönébe került hóvirág! A királyi főigazgatói cím pózolásától mentes egyszerűségét teljesen váratlanul érintette. De el kellett fogadnia, mert úgy már nem tehetett, mint ahogyan világhírű geológiai és archeológiai felfedezései után tette, amidőn díszdoktorátusa érdekében megindított intézkedéseket a leghatározottabban megakadályozta. Kitűnő kulturális munkálkodásáért elismerésül már régtől fogva, különböző tudományos társaságnak volt a tagja. Nevezetesen: a Bécsi Földtani Intézetnek, a Magyar Földrajzi Társaságnak, a Veszprémvármegyei Történelmi-, Régészeti- és Néprajzi Társulatnak, a Balatoni Szövetségnek és a Veszprémi Piarista Diákszövetségnek tiszteleti, az Országos Gyűjteményegyetem Tanácsának s a Műemlékek Országos Bizottságának kinevezett, a Magyarhoni Földtani Társulatnak alapító, a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak választmányi tagja s a Magyar Turista egyesület bakonyi osztályának örökös díszelnöke volt.

Laczkó Dezső midőn már úgy érezte, hogy az életben nagyon sokat dolgozott és fáradt, mikor már azt tapasztalta, hogy a szerkezet elkopott, és annak rugója lassan lejár; amidőn már úgy látta, hogy az a múzeum, amelynek megteremtését és vezetését annak idején lelke teljes erejével és ambíciójával vállalta, már becsületesen be van rendezve, akkor a maga dolgainak végső rendezését is megejtette. Mindenre elkészült! Mindent előre elrendezett és elintézt . . . «Halála méltó volt rendkívül komoly egyéniségéhez. Nem félt a haláltól, hanem vallásos, hívó, férfias lélekkel készült el reá. Minden ügyét, dolgát elrendezte, minden tudnivalóról feljegyzést készített, sőt még a temetéséről is intézkedett. Élte utolsó napján több barátját és jóismerőst felkereste a városban, hogy megköszönje érdeklődésüket és elbúcsúzzon tőlük. Betegsége, halála hasonló volt nagy barátjához; idősb dr. Lóczy Lajost is az ő szobájában, ugyanazon a helyen mint őt, érte utói a szívbaja.»⁸

Midőn Szolnokon a tiszaparti mélyfúrást vele együtt néztem meg, akkor a legkevésbé sem gondoltam arra, hogy Laczkó Dezső bársonyos hangjának és kedélyes megnyilatkozásának utoljára vagyok részese. . . Azóta a veszprémi Erzsébet-liget lombjai alatt, mint fehér felkiáltójel ott áll már Medgyesi szobrászművész mesteri alkotásában Laczkó Dezső szobra. Alakja, kővémeredten is felhívja magára a figyelmet. Formája így is impozáns. Rajta minden a régi. A keze most is a hosszúnyelű kalapácsot fogja . . . Most is múzeumának gyűjt, mint a múltban! Minden a régi rajta, mert alakja mintegy megállt a múltban! Minden a régi rajta, csak mozdulatlan . . . és a talárja fehér, mint az üdvözülteké . . . Emlékszobráról az élő Laczkó Dezső egyénisége, a lélek meleg varázsa, a «Dezső-bácsi» szelleme hiányzik csupán . . . De ez nem is lehet ott, mert ezt csak ő tudta egyedül belemintázni barátainak, tanítványainak és ismerőseinek szívébe! Őrzik is ők ezt azzal a nagy kegyelettel és nagyra értékelő szeretettel, amilyennel országunk határain túl is nagyra ért ékelt tudást, itthon pedig fogalomná vált jólelkűséget, az igazi magyar, úri és szerény piarista példaképül szolgáló karakterét a szív szerint őrizni lehet és becsülni illik.

Dr. Szűcs Imre: Laczkó Dezső emlékezete. Különlenyomat a veszprémi kegyestanítórendi gimnázium 1932-33-i értesítőjéből. 1 = 2. oldal; 5 = 7. oldal; 8 = 7. oldal.

Laczkó Dezső: Veszprém városának és tágabb környékének geológiai leírása. Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. III. kötet. 2 = 33. oldal.

Dr. Neuhauser Frigyes gimnáziumi igazgató leveléből. 3.

Dr. Lóczy Lajos: Emlékbeszéd Laczkó Dezső rendes tag felett. A Szent István Akadémia Emlékbeszédei. III. kötet. 2. szám. 4 = 10. oldal; 6 = 6. oldal; 7 = 5. oldal.